

REPREZENTAREA SOCIALĂ A PEDEPSEI FIZICE ÎN RÂNDUL PĂRINȚILOR ELEVILOR DIN CLASELE PRIMARE

THE SOCIAL REPRESENTATION OF PHYSICAL PUNISHMENT AMONG PARENTS OF PRIMARY CLASSES CHILDREN

Otilia STAMATIN

Termeni-cheie: reprezentare socială, pedeapsă fizică, părinți, elevi, clase primare.

Rezumat

Cercetarea s-a axat pe studierea conținutului reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare prin evidențierea elementelor constitutive ale acestor reprezentări în funcție de gen. În lucrare au fost utilizate tehnicile de asociere liberă și metoda prototipic categorială prin intermediul programului EVOC.

Cercetarea realizată e relevant: elementele **centrale** ale reprezentării sociale a pedepsei fizice (frică, stres, ură); elemente **periferice** (chin, ciudă, intimidare, țipete); elemente cu statut ambiguu, caracterizate prin frecvență joasă și grad redus de importanță (bătaie, pedeapsă) și elemente cu statut ambiguu, caracterizate prin înaltă frecvență și grad ridicat de importanță (durere, umilire, lacrimi, rușine, violență). Nuanța negativă a majorității elementelor evocate reflectă tendința părinților de a dezaproba pedeapsa fizică a elevilor. Concomitent, zona ambiguă, mai aproape de periferie, conține elemente ca bătaie, pedeapsă, ceea ce înseamnă că unii părinți acceptă și practică astfel de metode disciplinare. Au fost stabilite diferențele de gen. Termenul bătaie lipsește în structura reprezentării sociale a pedepsei fizice la mame, fiind evocate numai la tați. Numai femeile atribuie statutul de violență la bătaie, în nucleul central. De asemenea, frica are o pondere mare în structura reprezentării sociale a pedepsei fizice la mame, iar tații au evocat acest element doar o singură dată.

În zona periferică a reprezentării sociale a pedepsei fizice la femei apar termeni ca durere, umilire, tensiune. Aceste elemente ar putea fi modificate în cazul în care femeile vor fi instruite să-și controleze emoțiile și să utilizeze forme social dezirabile de disciplinare a copiilor, iar la bărbați ar putea fi schimbată această atitudine printr-o implicare mai dură a legilor împotriva agresorului.

Keywords: social representation, physical punishment, parents, children, primary classes.

Abstract

The research was focused on studying the content of social representations (SR) among parents of children from primary classes, highlighting by gender the constitutive elements of this representations. We used the free association and prototype-category techniques, the EVOC program.

The conducted research exposed: **central** elements of SR (fear, stress, hatred); **peripheral** ones (torture, intimidation, tension, shouting), elements with ambiguous status, characterized by low frequency and low rank of importance (beating,

punishment), and also elements with ambiguous status, characterized by high frequency and high rank of importance (pain, humiliation, tears, shame, violence). The majority elements evoked a negative shadow which reflects the parents' tendency to disapprove the physical punishment of children. Simultaneously, the ambiguous area, which are closer to the periphery, contains elements of beating and punishment, meaning that some parents accept and practice such disciplinary method. The gender differences were established. The term beating is missing in the women SR structure, evoked solely by males. In the central core, only women assign the status of violence to beating. Also, fear has bigger gravity in the female SR structure, but men evoked it only once.

In peripheral region of SR, women include terms as pain, humiliation, tension. Those elements could be changed, if women it will be trained to control their emotions and to use socially desirable austere forms to educate children. The male attitude could be changed by a tougher involvement of legal regulations against abusers.

Istoria dezvoltării societății umane și numeroase cercetări științifice în domeniul respectiv demonstrează că familia este o instituție socială de cea mai mare importanță, atât pentru fiecare persoană în parte cât și pentru societate. Printre multiplele funcții pe care le îndeplinește familia, un rol aparte îl are funcția de continuare a neamului și de educare a tinerei generații. Educația în familie este hotărâtoare pentru calitatea dezvoltării în primii ani de viață - când copiii se află, de regulă, sub tutela și influența părinților, dar și pe parcursul întregii perioade de maturizare a persoanei. Familia este locul în care omul trebuie să se simtă unic, dorit, așteptat, iubit și unde poate să se pronunțe sincer asupra tuturor problemelor, fără a fi blamat sau pedepsit. Ea poate oferi cele mai bune condiții pentru stabilitate și siguranță [4, 1, 7].

Reprezentarea socială (RS) a stilului educațional și metodelor de disciplinare a propriului copil ghidează acțiunile părinților, le organizează și orientează relațiile familiale, exprimând sisteme de valori, ansambluri de norme, rețele de idei. RS implică moduri specifice de înțelegere a realității și

comunicare, care permit indivizilor să se adapteze la relațiile de moment [2,4].

În cultura poporului moldovean, disciplinarea copiilor prin aplicarea pedepsei fizice a reprezentat un fenomen des întâlnit, el fiind acceptat la nivelul familiilor sau al școlilor și tolerat la nivelul instituțiilor statului. Acest fapt îl confirmă și existența mai multor zicători și proverbe, dintre care enumerăm: „Bătaia este ruptă din rai”; „Unde dă mama crește”; „Bate-ți copilul când doarme de-a curmezișul patului, nu când doarme de-a lungul” - adică din cea mai fragedă copilărie. Până în prezent mulți părinți declară: „Pe mine tata m-a bătut și așa a făcut din mine om”.

Actualmente, în Republica Moldova, ca și în toată lumea, se depun eforturi semnificative pentru promovarea nonviolentei și, în primul rând, pentru stoparea abuzului fizic asupra copiilor, în orice context, inclusiv în familie. Ca demersuri, în ultimii ani a fost adoptată Politica Națională în domeniul protecției familiei și a drepturilor copiilor, ce prevede sancționarea dură a abuzatorilor [5]. De asemenea, au fost implementate o serie de programe și activități psiho-pedagogice cu scopul de a pregăti

părinții pentru a cunoaște metode educaționale nonviolente eficiente ale copilului în familie.

Toate aceste măsuri, realizate deja în instituțiile de învățământ din țară și promovate în mass-media, și-au pus inevitabil amprenta asupra conținutului *reprezentării sociale a pedepsei fizice* la părinți. Dar Republica Moldova nu dispune până în prezent de cercetări științifice ale problemei în cauză.

Menționând eforturile depuse de stat și societatea civilă în domeniul prevenirii abuzului fizic asupra copiilor, considerăm că este prematur să vorbim despre lichidarea acestei forme disciplinare, deoarece schimbarea contextului social nu asigură transformarea imediată a *reprezentării sociale a pedepsei fizice la părinți*. Chiar dacă se schimbă contextul, reprezentarea socială a pedepsei fizice „vechi” se păstrează și domină comportamentul părinților în raport cu metodele de disciplinare a copilului [3]. Una dintre cauzele rigidității *reprezentării sociale a pedepsei fizice* constă în faptul că, de obicei, ceea ce este nou sau necunoscut îngrijorează și inspiră frică, fiind supus atât respingerii instinctive cât și conștiente. Aceasta se întâmplă deoarece integrarea persoanelor în contextul nou necesită efort volitiv mai mare decât posedarea celui vechi. Acest stil educațional își lasă amprenta până la trei generații.

În același timp, contactele noastre cu părinții elevilor mici, în procesul monitorizării practicilor studentești în instituțiile preuniversitare de învățământ, ne-au permis să observăm unele tendințe ale părinților tineri de dezaprobare a pedepsei fizice aplicate asupra copiilor.

Anume faptul că *reprezentarea so-*

cială a pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare se află în continuă transformare și că până în prezent nu au fost întreprinse cercetări științifice la acest subiect în Republica Moldova, este **motivul** care ne-a determinat să inițiem acest studiu.

Scopul acestei cercetări este să stabilim care este conținutul reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul părinților aplicată elevilor din clasele primare, prin evidențierea elementelor constitutive ale acestei reprezentări, în funcție de gen.

Ipoteza cercetării: eforturile depuse de instituțiile statale și societatea civilă au produs schimbări în structura RS a părinților copiilor claselor primare cu privire la abuzul fizic asupra copiilor din clasele primare și că părinții manifestă tendințe de dezaprobare a pedepsei fizice.

Metodologia și metodele de cercetare. Cercetarea a fost realizată pe un **eșantion din 52 de părinți** (familii complete) ai elevilor din clasele primare din liceul „Vadul lui Vodă”, din localitatea Vadul lui Vodă, dintre care 26 (50%) sunt femei și 26 (50%) bărbați. Procedura experimentală a fost realizată prin tehnicile asocierii libere și prototipic-categorială. Datele obținute au fost prelucrate cu ajutorul sistemului EVOC [6,8].

Rezultatele finale cu privire la structura reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare, sunt prezentate în tabelele 1 și 2.

În tabelul 1 sunt incluși termenii asociați de către părinți cu pedeapsa fizică (rezultați din analiza preliminară a datelor obținute prin intermediul tehnicilor asocierii libere și prototipic-catego-

riale), frecvența acestora, rangul mediu al apariției și rangul mediu al importanței lor. După cum se poate observa din acest tabel, majoritatea părinților asociază pedeapsa fizică a elevilor din clasele primare cu stres, lacrimi și durere, ceea

ce ar însemna că aceștia au o reprezentare negativă a pedepsei fizice aplicată față de elevii mici. Printre elementele cel mai puțin evocate de părinți au fost: *pedeapsă, țipete, ciudă* (f - 3).

Tabelul 1.

Tabel prototipic–categorial cu frecvența și rangul mediu al apariției și importanței, pentru itemii ce sunt asociați expresiei „pedeapsă fizică a elevilor din clasele primare”

Termeni asociați (rezultați în urma analizei preliminare)	Frecvență	Rang mediu al apariției	Rang mediu al importanței
<i>Stres</i>	23	1	1,78
<i>Lacrimi</i>	19	2	2,11
<i>Durere</i>	12	3	2,33
<i>Violență</i>	11	4	2,27
<i>Frică</i>	10	5,5	1,8
<i>Rușine</i>	10	5,5	2,8
<i>Înjosire</i>	7	7	2
<i>Ură</i>	6	8	1,83
<i>Bătaie</i>	5	10	1,2
<i>Nervozitate</i>	5	10	2
<i>Intimidare</i>	5	10	2,4
<i>Chin</i>	4	12	2,25
<i>Pedeapsă</i>	3	14	1,0
<i>Țipete</i>	3	14	2,0
<i>Ciudă</i>	3	14	3,0

În tabelul 2 sunt prezentate rezultatele obținute în urma încrucișării tabelare a frecvenței termenilor evocați cu rangul apariției sau al importanței lor. Aici este redat câmpul reprezentational definitiv al pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare. El conține patru cadrane. În primul cadran sunt incluse elementele cu frecvență mare ($F > 6$) și grad de importanță mare ($r < 2$). Aceste elemente sunt rezistente la schimbare și ele asigură perenitatea în contexte evolutive. În cadranele 2 și 3 - elemente cu statut

ambiguu. În cadranul 2, sunt incluse elementele cu frecvență mare ($F > 6$) și rang mare ($r > 2$). În cadranul 3, cele cu caracter ambiguu – elementele cu frecvență mică ($f > 6$) și cu rang mic ($r < 2$). În cadranul 4 - elementele periferice care în mare măsură depind de context și pot fi schimbate și care pot influența transformarea structurii reprezentării sociale a pedepsei fizice a elevilor din clasele primare.

După cum arată datele din tabelul 2, componentele constitutive ale reprezentării sociale a pedepsei fizice în rân-

dul părinților sunt strâns legate între ele. Observăm și o diferențiere internă în cadrul elementelor constitutive: unele elemente ale nucleului central sunt prioritare, altele - auxiliare, secundare. Primele sunt necondiționabile (în cazul nostru stresul și frica). Acest statut este asigurat

și prin frecvența ridicată a generării itemilor, dar și prin pozițiile înalte obținute la calcularea indicatorilor de ordine în apariție și, respectiv, de importanța obținută de acești itemi. Aceeași diferențiere se poate observa și înregistra și la nivelul sistemului periferic.

Tabelul 2

Structura reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare

	Rang mic (< 2) / Nr. cadran			Rang mare (>= 2) / Nr. cadran		
	1			2		
Frecvență mare (>=6)	Elemente centrale			Elemente cu statut ambiguu		
	frică	10	1,800	Durere	12	2,333
	stres	23	1,783	înjosire	7	2,000
	ură	6	1,833	lacrimi	19	2,105
			rușine	10	2,800	
			violență	11	2,273	
	3			4		
Frecvență mică (<6)	Elemente cu statut ambiguu			Elemente periferice		
	bătaie	5	1,200	chin	4	2,250
	pedeapsă	3	1,000	ciudă	3	3,000
				intimidare	5	2,400
				nervozitate	5	2,000
			țipete	3	2,000	

Unele elemente din zona periferică sunt temporar mai alienate decât altele și pot apărea ca supra-activate, cum ar fi: ciuda și țipetele. Ele ocupă ultima poziție și ca frecvență, dar și ca rang al apariției și importanței. Bătaia și pedeapsa cu statut ambiguu pot deveni la un moment dat, în urma unei „delegări” a sistemului central în poziție de elemente periferice, cuvinte cu tentă pozitivă în scop de educație: bătaie, pedeapsă. În anumite condiții ele permit o gestionare a situațiilor cu care se confruntă individul fără a fi nevoie să se apeleze la principiile fundamentale organizatoare.

Este semnificativ faptul că majoritatea elementelor evocate sunt cu tentă negativă, ceea ce ar putea confirma dezaprobarea de către părinți a pedepsei fizice a elevilor din clasele primare. Excepție fac elementele cu statut ambiguu: bătaia și pedeapsa. Termenilor dați li se acordă un colorit pozitiv de influență asupra copilului. E posibil ca aceste elemente să fie prezente în zona mută ca fiind centrale care, dat fiind caracterul limitativ al tiparelor cercetării noastre, nu au fost studiate. Datele obținute de noi ne demonstrează că și sistemul periferic este unul substructurat și poate funcționa relativ autonom.

Rezultatele studiului comparativ al reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul bărbaților și separat în rândul femeilor, prezentate în tabelul 3, a evidențiat existența diferențelor de gen.

Numărul de cuvinte diferite evocate este 34. Cuvintele unice relatate de

bărbați constituie 17 noțiuni, iar de femei 22. Evocările comune au constituit doar 12 elemente. Totodată, numărul de cuvinte atât unice cât și comune evocate de către respondenți a atins o frecvență mai mică de 5.

Tabelul 3

Cuvintele unice și comune evocate pentru ambele genuri

Cuvinte evocate unice				Cuvinte comune			
Feminin		Masculin		Feminin		Masculin	
violență	5	bătaie	5	stres	12	stres	11
intimidare	5	chin	4	lacrimi	10	lacrimi	9
ciudă	3	țipete	3	frică	9	durere	9
agreabil	1	strigăt	2	rușine	5	rușine	5
amprentă	1	suferință	2	înjosire	4	înjosire	3
antipedagogic	1	lovituri	2	ură	4	ură	2
batjocură	1	depresie	1	durere	3	nervozitate	2
blocaj	1	discriminare	1	nervozitate	3	curea	1
cruzime	1	învățătura	1	pedeapsă	2	mustrare	1
deznădejde	1	lămurire	1	mustrare	1	pedeapsă	1
în afara școlii	1	necenzurare	1	curea	1	frică	1
iraționalism	1	nesuferire	1	traumă	1	traumă	1
maltratare	1	răzbunare	1				
merita	1	brutalitate	1				
neîncredere	1	vină	1				
obijduire	1	abandon	1				
panică	1	agresiune	1				
pedeapsă emoțională	1						
sânge	1						
tristețe	1						
vai! (interjecție)	1						
vânătași	1						

Cele mai frecvente cuvinte unice evocate de femei au fost: *intimidare* (f5), *violență* (f5) *ciudă* (f3). Atribuirea termenului de violență pedepsei fizice a fost constatată doar la femei. Deci bărbații nu includ acest element în reprezentarea socială a pedepsei fizice a elevilor din clasele primare. În schimb, cuvintele unice evocate de către băr-

bați sunt: *bătaie* (f5); *chin* (f4); *țipete* (f3). Nici unul din acești termeni nu indică ceva ce ar atribui acestui comportament vreo semnificație legată de violență sau interdicția pedepsei fizice, ceea ce la femei este prezent prin cuvintele: *intimidare* (f3), *violență* (f5). La bărbați pedeapsa fizică ar însemna o simplă bătaie.

Printre cuvintele evocate comune pentru ambele genuri cu pondere înaltă figurează: stres (f12,11), lacrimi (f10,9) și rușine (f5,5) ceea ce înseamnă că și bărbății și femeile atribuie pedepsei fizice a școlărilor mici elementele: rușine pentru

cel ce aplică pedeapsa, sau invers, situație de stres și lacrimi pentru copii.

Rezultatele analizei structurii reprezentării sociale a femeilor și bărbaților sunt prezentate în tabelele 4 și 5.

Tabelul 4.

Structura reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul mamelor elevilor din clasele primare

	Rang mic (< 2)/ Nr. cadran			Rang mare (>= 2)/ Nr. cadran		
	1			2		
Frecvență mare (>=6)	Elemente centrale			Elemente cu statut ambiguu		
	frică	9	1,667	intimidare	5	2,400
	stres	12	1,917	lacrimi	10	2,100
	violență	5	1,800	rușine	5	3,000
	3			4		
Frecvență mică (< 5)	Elemente cu statut ambiguu			Elemente periferice		
	pedeapsă	2	1,000	ciudă	3	3,000
	ură	4	1,750	durere	3	2,667
				înjosire	4	2,250
			nervozitate	3	2,333	

Din tabelul 4 vedem că la femei **nucleul central** este alcătuit din elementele: *frică* 9/1,66, *stres* (12/1,91), *violență*(5/1,80), iar **zona periferică** - din termenii: *ciudă*, *durere*, *înjosire*, *ner-*

vozitate. Aceste elemente din zona periferica pot fi ușor schimbate prin schimbarea contextului, prin înarmarea femeilor cu cunoștințe teoretice și deprinderi practice de autoreglare a emoțiilor.

Tabelul 5.

Structura reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul taților elevilor din clasele primare

	Rang mic (< 2)/ Nr. cadran			Rang mare (>= 2)/ Nr. cadran		
	1			2		
Frecvență mare (>=3)	Elemente centrale			Elemente cu statut ambiguu		
	stress	11	1,636	durere	9	2,222
	bătaie	5	1,200	lacrimi	9	2,111
	înjosire	3	1,667	violență.	6	2,66
				rușine	5	2,600
			chin	4	2,250	
			țipete	3	2,000	
	3			4		
Frecvență mică (< 3)	Elemente cu statut ambiguu			Elemente periferice		
	lovituri	2	1,500	suferință	2	2,000
	nervozitate	2	1,500	ură	2	2,000

După cum observăm din tabelul 5, nucleul central al RS a aplicării pedepsei fizice asupra copiilor din clasele primare, la bărbați este constituit din elementele: „bătaie, înjosire și stres”. Având în vedere că elementele din nodul central se caracterizează printr-o stabilitate înaltă, putem presupune că bărbații vor continua să aplice bătaia ca formă de pedeapsă fizică a copiilor. Același lucru putem spune și despre termenul înjosire, care la femei, spre deosebire de bărbați, este pe poziția zonei periferice, poziție care poate fi schimbată ușor. Zona periferică a reprezentării sociale a pedepsei fizice în rândul bărbaților include termenii „suferință și ură”. Putem presupune că ei conștientizează că suferința copiilor supuși pedepsei fizice provoacă la copii ură. E posibil că teama de a fi respins ar putea fi folosită în programele formative de schimbare a reprezentării sociale față de pedeapsa fizică în rândul bărbaților.

Datele obținute în urma sondajului realizat și experiența profesională de mai mulți ani ne permit să tragem următoarele **concluzii**:

1. O bună parte din părinți, sub influența măsurilor educaționale realizate în instituțiile de învățământ cu privire la promovarea nonviolentei, în primul rând, pentru stoparea abuzului fizic domestic asupra copiilor în orice context, și-au schimbat parțial reprezentarea socială vizavi de pedeapsa fizică a elevilor din clasele primare. Această reprezentare se află în continuă schimbare pozitivă.

2. Cercetarea realizată a relevat că majoritatea elementelor din structura

RS a pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare supuși cercetării au tentă negativă, ceea ce denotă o tendință de dezaprobare a acestui tip de pedeapsă.

3. Contextul social actual a contribuit la aceea că elementele evocate de majoritatea părinților au tentă negativă.

4. Modificările circumstanțelor externe au drept urmare schimbarea practicilor sociale ale părinților care, la rândul lor, conduc la schimbarea sistemului periferic al RS a pedepsei fizice cu referire la elevii din clasele primare și, în ultimă instanță, a nucleului central.

5. Schimbările practicilor ar putea avea loc prin instruirea teoretică și practică a părinților, înarmarea lor cu cunoștințe, priceperi și abilități de motivare și disciplinare a minorilor prin metode nonviolente.

6. La schimbarea practicilor sociale perimate ar putea contribui și schimbul de experiență organizat de către instituțiile de învățământ pentru părinți.

7. La transformarea RS a pedepsei fizice în rândul părinților elevilor din clasele primare ar putea influența pozitiv și constrângerile prin intermediul legislației, aplicate părinților abuzivi. E foarte important ca părinții să conștientizeze faptul că schimbările în contextul cultural ce condamnă pedeapsa fizică a copiilor sunt ireversibile.

8. Rezultate excelente se observă în urma intervenției psihologice de consiliere a familiei, trainingurilor organizate pentru părinți în comun cu copiii.

Referințe bibliografice

1. Bonchis E. Familia și rolul ei în educarea copilului. Polirom, 2011. 424 p.

2. Curelaru M. *Reprezentări sociale*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005

3. Flament C. *Structura, dinamica și transformarea reprezentărilor sociale*. În: A. Neculau (coord). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale. Iași: Polirom, 1997. p. 128-145.

4. Gordon T. *Părintele eficient*. București: Editura Trei, 2014. 360 p.

5. *Politici de protecție a familiei și a drepturilor copilului*. <http://www.mmmpsf.gov.md/ro/content/politici-de-protectie-familiei-si-drepturilor-copilului>

6. Sanduleac, S., Sârbu, M. *Analiza categorială și prototipică: studiu asupra reprezentării sociale a muncii la cadre-*

le didactice din învățământul primar. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență socială*. 2011, nr. 1(38), p. 104-112.

7. Stamatina O. *Dragostea, viața, familia: Ghid pentru profesori*. Epigraf: Chișinău, 2000. 311 p.

8. Șleahtițchi M. *Instrumente de analiză structurală a spațiului reprezentativ: chestionarul de caracterizare*. În: *Pedagogie*. Nr.5(65), Chișinău, 2013, p.102-109.

Primit la red. 23.01.17

Otilia STAMATIN

Doctor, associate professor (docent)
State Pedagogical University “Ion Creangă”
Chișinău, Moldova
Otilia Stamatina <stamatino@gmail.com>